

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВОСУДДЯ

В И С Н О В О К

**щодо проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів
України щодо удосконалення порядку запобігання та
протидії дискримінації в Україні
(реєстр. № 6353 від 12 квітня 2017 року)**

Комітет з питань правової політики та правосуддя на засіданні 16 листопада 2017 року (протокол № 65) розглянув на відповідність Конституції України проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку запобігання та протидії дискримінації в Україні (реєстр. № 6353 від 12 квітня 2017 року), поданий народними депутатами України Кожем'якіним А.А. та іншими (далі – Законопроект).

Згідно з пояснювальною запискою метою Законопроекту є захист прав та законних інтересів засуджених жінок, членів їх сімей, гуманізація порядку притягнення жінки до кримінальної відповідальності.

Для досягнення мети авторами пропонується доповнити частину другу статті 64 Кримінального кодексу України приписом, за яким довічне позбавлення волі не буде застосовуватись до жінок, які вперше вчинили кримінальне правопорушення. Також Законопроектом вносяться зміни до законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (стаття 6) та «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (частина третя статті 6), відповідно до яких встановлення різних видів та розмірів кримінальних покарань, порядку їх виконання та відбування не вважається дискримінацією за ознакою статі.

Вирішуючи питання про відповідність Законопроекту положенням Конституції України, Комітет виходить з такого.

За Основним Законом України (частини перша, третя статті 24) громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними

заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пілг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пілг вагітним жінкам і матерям.

Рівність людей – це фактична, реальна однаковість їхніх соціальних можливостей у використанні прав та свобод людини й у виконанні соціальних обов'язків. Водночас, зважаючи на об'єктивно зумовлену, закономірну неоднаковість властивостей, особистих здібностей, реальних можливостей кожної людини та особливості, унікальність індивідуальних умов її життя, соціальна нерівність як неминучий результат і вияв такої неоднаковості може бути частково послаблена, пом'якшена за допомогою спеціальних заходів (пілг або ж обмежень) з боку держави та інших суб'єктів суспільства.

Загально визнаний принцип рівності засуджених перед законом не означає рівності при призначенні їм покарання, умов його відбування чи рівності у ставленні до них. Зокрема, врахування особливостей етичного характеру, притаманних конкретній особі, рівень психічного розвитку, а також психофізіологічні особливості жінок, які більш уразливі у взаємодії з оточуючим світом ніж чоловіки, однозначно обумовлюють доцільність заборони на застосування покарання у виді довічного позбавлення волі до жінок. Це не слід вважати порушенням принципу рівності, встановленого у статті 24 Конституції України, оскільки обмеження у застосуванні окремих видів покарань до ряду категорій осіб не є перевагою чи пілгою. Подібні відмінності зумовлені специфічністю осіб, віднесених до категорії «вразливих», що вимагає особливого ставлення як до призначення, так і до виконання покарання щодо них.

Крім того, світова практика застосування позбавлення волі та смертної кари довела, що жорсткість кримінального покарання не впливає на рівень злочинності і не виконує превентивної функції. Тому з погляду боротьби зі злочинністю довічне позбавлення волі не надто ефективна міра покарання (як і смертна кара свого часу). Державі ж необхідно шукати способи соціалізації громадян, які вчиняють злочини, а не просто їх ізолювати.

Конституцією України (частина друга статті 61) визначено, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

Як зазначив Конституційний Суд України у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп, правова держава, вважаючи покарання передусім виправним та превентивним засобом, має використовувати не надмірні, а лише необхідні і зумовлені метою заходи. Обмеження конституційних прав обвинуваченого повинно відповідати принципу пропорційності: інтереси забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та безпеки тощо можуть виправдати правові обмеження прав і свобод тільки в разі адекватності соціально обумовленим цілям.

Згідно з принципом індивідуалізації юридичної відповідальності при призначенні покарання суд має враховувати обставини справи (як ті, що

обтяжують, так і ті, що пом'якшують покарання) щодо всіх осіб незалежно від ступеня тяжкості вчиненого злочину.

Призначене судом покарання повинно відповідати ступеню суспільної небезпеки злочину, обставинам його вчинення та враховувати особу винного, тобто бути справедливим (абзаци четвертий, сьомий, восьмий пункту 4.2 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 зауважив, що справедливість - одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню.

У сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, відповідності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення (абзаци третій, четвертий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

Мета виправного впливу на засуджених полягає в тому, щоб зберегти їх здоров'я та гідність, і в тому ступені, в якому дозволяє строк покарання, сприяти формуванню у них почуття відповідальності й навичок, які сприятимуть їх реінтеграції в суспільство, допоможуть їм після звільнення слідувати вимогам законності та задовольняти свої життєві потреби власними силами. Таке виправлення має на меті мінімізацію негативного впливу позбавлення волі на особистість і соціальну поведінку осіб, позбавлених волі.

Загальною декларацією прав людини (частина друга статті 29) проголошено, що при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

При цьому, згідно з правовою позицією Європейського суду з прав людини (далі – Суд) держава повинна мати досить вагомі причини для застосування обмежень фундаментальних прав особливо вразливих груп суспільства (Рішення від 20 травня 2010 року у справі «Алайош Кішш проти Угорщини» (*Alajos Kiss v. Hungary*) п.42).

У рішенні, ухваленому 16 вересня 1996 року у справі «Гайгузус проти Австрії» (*Gaugusuz v. Austria*) пп. 40-41, Суд зауважив, що будь-яка відмінність у ставленні до особи є дискримінацією з огляду на статтю 14 Конвенції. Така відмінність дозволена, якщо вона «не заперечується і має розумне виправдання», «має законну мету», або якщо є «розумне співвідношення між використаними засобами і метою, яку вони прагнули досягти».

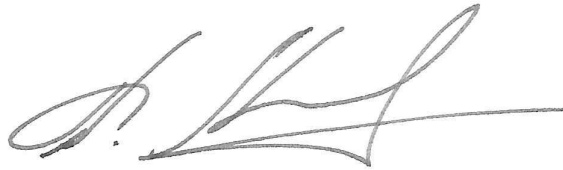
У справі Хамтоху та Аксенчік проти Росії (*Khamtokhu and Aksenchik v. Russia*, рішення від 24 січня 2017 року) Суд дійшов висновку, що існує суспільний інтерес, який лежить в основі звільнення осіб жіночої статі від довічного позбавлення волі шляхом загального правила (п.82).

Відповідно до пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України діяння, які є злочинами, та відповідальність за них визначається виключно законами. Прийняття законів Основний Закон України відносить до повноважень Верховної Ради України як єдиного органу законодавчої влади в Україні (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85).

У Рішенні Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001 зазначено, що за своїм змістом пункт 22 частини першої статті 92 Конституції України спрямований не на встановлення переліку видів юридичної відповідальності. Ним визначено, що виключно законами України мають врегульовуватись, зокрема, підстави кримінальної відповідальності – діяння, які є злочинами, та відповідальність за них. У такий спосіб Конституція України заборонила врегульовувати зазначені питання підзаконними нормативно-правовими актами та встановила, що лише Верховна Рада України у відповідному законі має право визначати, яке правопорушення визнається, злочином, та міру відповідальності за нього (абзац сьомий пункту 2 мотивувальної частини).

Враховуючи викладене, Комітет дійшов висновку, що проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку запобігання та протидії дискримінації в Україні (реєстр. № 6353 від 12 квітня 2017 року), поданий народними депутатами України Кожем'якіним А.А. та іншими, не суперечить положенням Конституції України.

Голова Комітету

Р.П. КНЯЗЕВИЧ